

БЕЗПЕКОВИЙ СЕКТОР ДЕРЖАВИ

УДК 343.326:341(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.28.27>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Барба Вячеслав Євгенійович,
доктор філософії,
доцент кафедри адміністративної
діяльності поліції
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

У статті розглядаються проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в кримінальне право України. Досліджено особливості імплементації міжнародно-правових норм щодо протидії тероризму в Кримінальному кодексі України. Констатовано, що дотримання міжнародних зобов'язань в національному законодавстві у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму цілком можливе не лише шляхом криміналізації окремих протиправних діянь в Кримінальному кодексі України, але й при збереженні уже наявних складів.

Розглянуто основні способи імплементації міжнародно-правових норм у національну систему права, а саме рецепція, трансформація, відсилання.

Проведене дослідження в цілому показує складність регулювання процесів імплементації норм міжнародного кримінального права в національне законодавство, вимагає ретельного аналізу міжнародного законодавства, яке повинно передувати інтеграції в Кримінальному кодексі України, потребує зважування інтересів усіх сторін міжнародних угод.

Ключові слова: імплементація, тероризм, міжнародний акт, трансформація.

**SOME ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL
LEGAL STANDARDS REGARDING COUNTER-TERRORISM
INTO THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE**

Barba Viacheslav Yevheniiiovych,
Doctor of Philosophy,
Associate Professor at the Department
of Administrative Activities of the Police
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)

The article deals with the problems of implementing the norms of international criminal law into the criminal law of Ukraine. Peculiarities of the implementation of international legal norms on combating terrorism in the Criminal Code of Ukraine have been studied. It was established that compliance with international obligations in national legislation in connection with the ratification of the Additional Protocol to the Convention of the Council of Europe on the Prevention of Terrorism is quite possible not only by criminalizing certain illegal acts in the Criminal Code of Ukraine, but also by preserving the existing provisions.

The main ways of implementing international legal norms into the national legal system are considered, namely reception, transformation, referral.

The research as a whole shows the complexity of regulating the processes of implementation of norms of international criminal law into national legislation, requires a thorough analysis of international legislation, which must precede integration into the Criminal Code of Ukraine, requires weighing the interests of all parties to international agreements.

Key words: implementation, terrorism, international act, transformation.

Актуальність теми. Тероризм – глобальна проблема сучасного світу. В останні роки масштаби тероризму досягли глобального рівня. В основі тероризму лежить фізичне та психологічне насильство, яке має агресивний характер.

Визначення терміну «тероризм» – питання проблемне, оскільки в наш час існує понад 100 визначень цього явища. Однак жодне з них не підтримане міжнародною спільнотою як загальновизнане.

За даними The Global Terrorism Index (GTI) за 2022 рік Україна посіла 73 місце зі 163 країн за рівнем терористичних загроз, із показником 1.535 / 10. Треба зауважити, що GTI – це зведений показник, що складається з чотирьох показників: інцидентів, загиблих, поранених і заручників. Для вимірювання впливу тероризму використовується середньозважене значення за п'ять років.

Сьогодення України – боротьба за виживання держави та державності, що гостро відобразилося на арені воєнного, правового, соціального, політичного та економічного характеру. Системні внутрішні проблеми країни в цілому та особистому були так чи інакше перенесені на міжнародний рівень. У пріоритеті стало не лише швидке реагування у впровадженні та реформуванні законодавчої бази та усуненні суперечностей, а й приведення законодавства відповідно до вимог міжнародних договорів, прийнятих Європейськими інституціями, членом яких є Україна. Одним з найважливіших витоків з цих процесів є тема кримінального законодавства. Введення в дію міжнародно-правових норм та їх реалізація у вітчизняному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) є обов'язковим кроком у зв'язку з набуттям Україною статусу Кандидата на членство в Європейському Союзі, що керується Законом України «Про міжнародні договори», який встановлює порядок укладення, виконання та

припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України [1]. Водночас, застосовується до договорів між державами і Віденська конвенція, статі 26, 27 та 46 якої тлумачать, що кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись, та неможливість посилення на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору, якщо тільки це порушення не було явним і не стосувалося норми її внутрішнього права особливо важливого значення [2]. Це вносить у аналізоване питання деякі специфічні складнощі.

Метою статті є дослідження проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в кримінальне право України.

Результати дослідження. Згідно до ч.3 ст. 3 КК України «Кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом» [3]. Тобто, виконання зобов'язань за міжнародним договором потребує внесення змін до чинного КК України, які повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Складність питання внесення коригувань міжнародно-правових норм полягає у складності часткового тлумачення і реалізації, відносно до вже існуючої законодавчої бази. Насамперед, з'являється ризик утворення дублювання, зруйнувавши цим основу кримінального законодавства України, зробивши його неефективним державним інструментом.

Треба зауважити, що ця тема вже була висвітлена у роботах М.І. Хавронюка [4], Є.Л. Стрельцова [5], Г.В. Єпура [6], О.М. Броневицької [7], М.В. Піддубної [8], М.Г. Хаустова [9] та інших. Але більшість питань так і не отримали однозначних відповідей, потребуючи подальшого та більш глибокого вивчення.

Існує багато тлумачень до визначення поняття «Імплементація». Цей термін утворився з лат. слова «impleo», що в перекладі звучить як «наповнюю», «виконую». Імплементація міжнародно-правових норм в національне законодавство є досить складною процедурою. В широкому сенсі це – здійснення міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм задля виконання міжнародно-правових зобов'язань, а також створення на міжнародному і внутрішньодержавному рівнях умов для такого здійснення. У більш конкретному розумінні імплементація норм міжнародного права – це цілеспрямована організаційно-правова діяльність держави, яка здійснюється індивідуально, колективно або в межах міжнародної організації з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації зобов'язань, взятих ними у відповідності з міжнародним правом.

У процесі імплементації правового акта держави можуть застосовувати різні способи імплементації міжнародно-правових норм. Відповідно сам характер правових актів, а також намір держав має визначати процес імплементації. Серед основних способів імплементації міжнародно-правових норм у національну систему права в науці виокремлюють, зокрема, рецепцію, трансформацію, відсилання.

Рецепція – це текстуальне повторення нормотворчим органом держави змісту міжнародно-правової норми в статті нормативно-правового акта. Звернення до рецепції може мати різні мотиви: від бажання повторити вдале формулювання статті міжнародно-правового акта до прагнення продемонструвати щонайповніше дотримання прийнятого міжнародного зобов'язання.

Рецепції є досить поширеними. У більшості випадків рецепції застосовують після надання державою згоди на обов'язковість міжнародного договору (наступна рецепція). Іноді ж держава вживає заходи з приведення свого законодавства у відповідність до норм міжнародного договору на етапі підготовки до приєднання до нього

(попередня рецепція). Тим самим удається поєднати момент прийняття на себе зобов'язань за міжнародним договором і початок їх виконання у внутрішньому правопорядку [10].

Сутність рецепції полягає в тому, що на основі національного права норми міжнародного права стають нормами національного права, тобто норми національного права повторюють зміст норм міжнародного права. Так може бути, наприклад, коли держава приймає національний закон, який повторює приписи міжнародного договору.

Трансформація пов'язана зазвичай з цілковитою переробкою тексту міжнародно-правового акта чи окремих його статей із прийняттям на цій основі норм внутрішнього права. При цьому норми внутрішнього права нерідко формулюють інакше, ніж у першоджерелі – статті міжнародних договорів. Хоча за суттю зміст міжнародного зобов'язання в разі трансформації має зберігатися. Загалом у науці виокремлюють два види трансформації: загальну (генеральну) та спеціальну (індивідуальну).

Цей спосіб імплементації має багато суперечок в науковому суспільстві. Деякі науковці стверджують, що доктрина трансформації частково базується на вірі в суверенний характер держави, оскільки держава згідно з власним суверенітетом має виразити свою згоду на обов'язковість для неї норми міжнародного права у достатньо чіткій та ясній формі, наприклад, за допомогою прийняття національного закону.

Трансформація надзвичайно поширена, й держави охоче до неї вдаються. У деяких випадках трансформації важко уникнути. Наприклад, для імплементації міжнародних договорів, спрямованих на уніфікацію кримінального законодавства держав, трансформація необхідна. Саме шляхом трансформації найчастіше вносять зміни до кодексів України [10].

Відсилання є вказівкою у внутрішньодержавному нормативно-правовому акті на міжнародне право як на джерело, що регулює ці відносини. Відсилання санкціонує пряме застосування суб'єктами внутрішнього права норм міжнародного права у внутрішньодержавних правовідносинах.

Відсилання передбачає необхідність застосування у внутрішньодержавних відносинах норм міжнародного права, які не підлягають рецепції і на які вказується в національному праві. Інакше кажучи, відсилання означає, що національне право вказує національному суду чи іншому органу на компетенцію або обов'язок застосувати певну норму міжнародного права, яка через це не стає нормою національного права, хоча і має наслідки у сфері цього права.

Незалежно від особливостей основних способів імплементації міжнародно-правових норм, на державі завжди лежить обов'язок виконання її міжнародно-правових зобов'язань відповідно до загальноновизнаних принципів міжнародного права, зокрема, принципу *pacta sunt servanda* (з латинського «договори повинні дотримуватися») – основний принцип громадянського та міжнародного права, та принципу добросовісності, позаяк тільки так можна забезпечити ефективну реалізацію та дієвість міжнародного права.

28 жовтня 2015 р. від імені України був підписаний Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, ратифікований Верховною Радою України із заявою Законом № 2589-IX від 20.09.2022.

Згідно ст. 2, для цілей цього Протоколу «участь у терористичній організації або групі» означає участь у діяльності організації або групи з метою вчинення чи сприяння вчиненню одного або декількох терористичних злочинів цією організацією чи групою.

Кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для визнання відповідно до національного законодавства вчиненої незаконно та умисно «участі

у терористичній організації або групі» [11], яка визначена у пункті 1 Протоколу, кримінальним злочином.

Серед науковців у галузі кримінального права переважає думка про те, що у переважній більшості міжнародних договорів вказано тільки ознаки суспільно-небезпечних діянь, то санкції за їх вчинення кожна держава має встановити самостійно відповідно до міжнародних зобов'язань, шляхом внесення змін і доповнень до національного законодавства.

Зокрема відповідно до п. 16 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів при здійсненні правосуддя» вказано, що норми міжнародних договорів, які визначають ознаки складу кримінально караного діяння, не можуть застосовуватися судами України безпосередньо, оскільки такими договорами прямо встановлюється обов'язок держави забезпечити виконання передбачених договором обов'язків шляхом встановлення покарання за певні злочини внутрішнім (національним) законом [12].

Отже, підсумовуючи вищесказане, ми дійшли висновку, що питання імплементації норм міжнародного кримінального права щодо протидії тероризму в національне законодавство, вимагає ретельного аналізу міжнародного законодавства, яке повинно передувати інтеграції в КК України.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародні договори України : Закон України від 13.06.1986 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 24.04.2023).
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Закон України від 13.06.1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#n232 (дата звернення 24.04.2023).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 24.04.2023).
4. Хавронюк М.І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації. Київ : Істина, 2005. 264 с.
5. Стрельцов Є.Л. Складні сучасні процеси інтеграції міжнародного, зарубіжного та національного законодавств. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1(12). С. 42–53.
6. Єпур Г.В. Впровадження міжнародно-правових актів в кримінальне законодавство України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Харків, 2005. 195 с.
7. Броневицька О.М. Відповідність кримінального законодавства України чинним міжнародним договорам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 22 с.
8. Піддубна М.В. Імплементація норм міжнародного кримінального права про військові злочини у Кримінальний кодекс України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : Київ, 2020. 17с.
9. Хаустова М.Г. Вплив глобалізації на правову систему України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 66–70.
10. Буроменський М. В. Міжнародне право: навч. посіб. К. : Юрінком інтер, 2005. 336 с.
11. Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, підписаного Україною 28 жовтня 2015 року. (Додатковий протокол ратифіковано із заявою Законом № 2589-IX від 20.09.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-15/print (дата звернення: 24.04.2023).
12. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 р. № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text> (дата звернення: 24.04.2023).